

สัมภเวสี : บริบทและนัยของภาษาบาลี ในสังคมปัจจุบันที่เปลี่ยนไป*

Sambhavesi: Its Context and Meaning of Pali Term in Changing Society

¹พระมหาโกมล กมโล, พระราชเวที (สุรพล) และพระมหาภูมิชาย อคฺคปณฺโณ

¹Phramaha Komon Kamalo, Phrarajvetee (Suraphol)

and Phramaha Phumchai Aggapaภิกโก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Palisuksa Buddhagosa Campus,

Hom Kret, Sam Phran, Nakhon Pathom 73110, Thailand

¹E-mail: Pali.2015Kamaro@gmail.com

Doi : 10.14456/jmcupeace.2017.25

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาบริบทและนัยของคำว่า สัมภเวสี ที่มีความหมายคลาดเคลื่อนจากรากศัพท์เดิม โดยผ่านสื่อต่างๆ ที่ไม่ตรงกับความหมายเดิมตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา การตีความคำว่า สัมภเวสี คลาดเคลื่อนจากความหมายเดิม เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเนื้อหาของศัพท์ที่ใช้ มีสาเหตุมาจากบริบททางสังคมและนัยทางการเข้าใจของผู้ใช้ศัพท์นั้นไม่ได้นิยามศัพท์ให้ชัดเจนก่อน แต่อาศัยนัยของตนเองตีความและนำมาใช้กับสาธารณชนจนทำให้เกิดความเข้าใจผิดและมีความเห็นผิดทั้งนี้เป็นเพราะความไม่เข้าใจถึงสาระสำคัญที่เป็นต้นเค้าจุดประสงค์เดิมของพระพุทธเจ้า และมีสาเหตุมาจากการรับแนวคิดเชิงตัวตนแบบศาสนาเทวนิยมและลัทธิชนเชื้อเชิงบังคับให้บริโศก ซึ่งเป็นการหยิบฉวยอันตรายสติปัญญา และต้องการใช้ศัพท์เพื่อหวังผลประโยชน์ในการโฆษณาชวนเชื่อเพื่อให้เกิดความยึดถือเป็นตัวตน ซึ่งหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาถือเป็นมิจฉาทิฎฐิ อีกอย่างหนึ่งมักมีการอ้างอิงหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา แต่กลับนำมาใช้ในบริบทที่ต่างกัน ทำให้เกิดความเชื่อถือผิดพลาดจากเป้าหมายเดิมของพระพุทธศาสนา ทั้งนี้ ผู้ทำสื่อโทรทัศน์ต้องการให้ผู้ชมเกิดความตรึงใจ โดยสร้างเนื้อหา 2 ส่วนคือ 1) เนื้อหาเชิงพึงพอใจ ปรากฏเป็นพระเอก-นางเอก และการต่อสู้กันระหว่างฝ่ายธรรมและอธรรม และ 2) เนื้อหาเชิงลึกลับ ซึ่งบริบทและนัยของสัมภเวสีที่ถูกคิดสร้างเพื่อเพิ่มจำนวนของผู้ชมในลักษณะที่ 2 คือ ความตื่นตันทื่นเต้นลึกลับโดยปราศจากการตรวจสอบจากแหล่ง ข้อมูลดั้งเดิมที่ถูกต้อง อาจเป็นอันตรายและนำไปสู่การทำลายสาระดีแท้จริงได้

คำสำคัญ: สัมภเวสี; บริบท; มิจฉาทิฎฐิ

Abstract

This academic paper aims at criticizing meaning and context of Sambhavesi which has a discrepancy meaning from original term of Buddhism used by Medias. Reinterpretation the term 'sambhavesi' causing the discrepancy of original term happens because of modifying contents of term with recent social contexts and recognized meaning of term users. They did not define exact term before but intentionally interpreted by themselves then bring such meaning to public. Not only wrong interpretation but also misunderstanding and wrong views occur without re-correcting. This happens because of the lack of understanding the authentic teaching and purpose of Buddhism. And other reason is that discrepancy is caused by self-attachment used by theistic religion as well as advertisement propaganda of enforced consumption. The commercial approaches seek mindless audiences and mislead to cling self-attachment which is root of wrong views in the sense of Buddhism.

In other hand, there found the reference to original teaching of Buddha using same term but in different contexts which later causing mistakes from true aim of Buddhism. Various television organizers always lead emotion of audiences through impressive contents; 1) impressive contents e.g. heroic stories and fighting between the righteousness and demons and 2) horrific and excitement contents. Context and meaning of Sambhavesi appear in second content, horrific and excitement for commercial interest and increasing audience amounts. Without recheck from original source of Buddhism or experts, it may cause or even dismiss true essence of original purpose.

Keywords: Sambhavesi; context; wrong views

บทนำ

กระแสโลกาภิวัตน์ที่หลั่งไหลเข้าสู่สังคมไทย โดยเฉพาะสื่อที่นำเสนอเรื่องราวลึกลับทางวิญญาณซึ่งเชื่อกันว่ามีอำนาจศักดิ์สิทธิ์สามารถบันดาลผลดีและผลร้ายให้ผู้คนอันส่งผลต่อความคิดเห็นของคนและสังคม คำศัพท์ต่างๆ ที่มาจากรากศัพท์เดิมของภาษาบาลีเป็นภาษาที่พระพุทธศาสนาบัญญัติไว้ให้ตรงกับสภาพความเป็นจริงเพื่อให้เกิดสติปัญญารู้แจ้งตามความเป็นจริง ดังคำว่า สัมภเวสี ที่สื่อปัจจุบันนำเสนอต่อสาธารณชน หมายถึงวิญญาณหรือผีเร่ร่อนที่ตายก่อนกำหนดอายุขัยต้องเที่ยวพเนจรจนหมดอายุขัยในโลกมนุษย์แล้วจึงไปเกิดในภพภูมิของตนได้ซึ่งคนทั่วไปเข้าใจมีความหมายคลาดเคลื่อนไปจากเดิมที่มีอยู่ในพระพุทธศาสนา ทำให้มีความเชื่อในทางที่ผิดคิดว่าเป็นเช่นนั้น ทั้งที่ความเป็นจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ จึงเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนจากหลักทางพระพุทธศาสนาเถรตรงอย่างมาก เนื่องมาจากสื่อในกระแสโลกาภิวัตน์ที่ถูกใช้เพื่อชักชวนให้เชื่อและทำตามอันเป็นวิธีการในการโฆษณาชวนเชื่อเพื่อประโยชน์เชิงผลกำไร

สังคมไทยที่เปลี่ยนไปสู่กระแสนิยมบริโภคสื่อตลอดเวลาได้กลายเป็นเงื่อนไขให้วิถีชีวิตเดิมต้องผูกพันอยู่กับความเจริญทางวัตถุ เน้นกระแสวัตถุนิยม พัฒนาด้านมิติของคนและการปรับโครงสร้างของระบบต่างๆ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่ขาดพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคม ส่งผลให้พบกับอุปสรรคปัญหาที่ท้าทายการตัดสินใจอย่างมาก ทำให้เกิดความอ่อนแอของสังคมไทยในยุคเน้นวัตถุนิยม เพราะขาดการกลั่นกรองและเลือกใช้วัฒนธรรมต่างๆ อย่างเหมาะสมนี้เอง จึงก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมตามมาและจะเพิ่มมากขึ้นในอนาคต (Office of The National Economic and Social Development Board, 2000) การบริโภคที่ขาดสติปัญญาพิจารณาเป็นปัญหาสำหรับคนในสังคมไทยปัจจุบันเป็นอย่างมากโดยเฉพาะเยาวชนไทยที่มีนิสัยวัตถุนิยม ตกเป็นเหยื่อของการบริโภคที่ขาดสติปัญญา การไม่รู้จักคิด การบริโภคโดยไม่ใช้สติปัญญาของเยาวชน มิได้เป็นสิ่งที่บั่นทอนศักยภาพการแข่งขันของประเทศในอนาคตเท่านั้น หากแต่ยังทำลายอนาคตของตัวเยาวชนเองและทำลายเศรษฐกิจของครอบครัวอีกด้วย (Puchthonglang & Puchthonglang, 2016) ความก้าวหน้าทางสังคมที่เน้นวัตถุนิยมและเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง จึงมีงานวิจัยมากมายที่ชี้ให้เห็นถึงสังคมที่เป็นอันตรายทำให้สังคมไทย หมกมุ่น เชื้อถือ ชื่นชมหลงใหลกับค่านิยมทางสังคมที่เน้นวัตถุนิยมมากเกินไปจนละเลยการยึดมั่นในศาสนธรรม กระบวนการควบคุมปัจจัยสิ่งแวดล้อมรอบข้างที่เป็นพิษต่อสังคม นับวันจะทำได้ยากขึ้นจนหลายเรื่องไม่สามารถควบคุมได้ จึงมีความจำเป็นอย่างมากที่ต้องพัฒนาคุณภาพคน โดยเน้นการสร้างคุณลักษณะที่ดีของบุคคล ให้เป็นคนมีคุณธรรมและมีความรู้ด้านพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง (Wongwanich et al., 1997) สามารถถ่ายทอดคำสอนได้อย่างระบบ เกิดการเปลี่ยนแปลงในแนวทางที่เหมาะสม ในการนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตต่อไป (Barahona, 2016)

ปัญหาหลายๆ อย่างที่เกิดขึ้นในสังคมไทยที่เน้นทางด้านวัตถุมากเกินไป และมีความเชื่อถือที่คลาดเคลื่อนไปจากเดิมนั้น ส่วนหนึ่งนอกจากเป็นผลมาจากกระแสโลกาภิวัตน์แล้วยังเป็นผลมาจากการตีความ

หรือความเข้าใจในหลักพระพุทธศาสนาที่คลาดเคลื่อนโดยเชื่อมกับความเชื่อดั้งเดิมที่ฝังรากลึกในจิตใต้สำนึกและจากสื่อต่างๆ ที่ผู้บริโภคสื่อชาวโยนิโสมนสิการมิได้พิจารณาและตรวจสอบอย่างถี่ถ้วนว่าถูกต้องหรือไม่ ดังคำว่า สัมภเวสี ที่มีความเข้าใจคลาดเคลื่อนไปจากความหมายดั้งเดิมในพระพุทธศาสนา ที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอ นั้น เป็นปัญหาหนึ่งที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบันทำให้เห็นถึงความอ่อนแอของสังคมไทย ที่ขาดความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง เป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อมนทัศน์และวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยโดยรวม

สัมภเวสี: ภาษาและการตีความที่คลาดเคลื่อน ที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของสังคม

ภาษาเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญในการติดต่อสื่อสารของคนแต่ละชาติ ที่มีการติดต่อสัมพันธ์กันจึงเป็นเรื่องปกติที่จะมีการนำภาษาของชนชาติอื่นมาใช้ ภาษาไทยเป็นอีกภาษาหนึ่งที่มีการนำคำจากภาษาอื่นมาใช้อยู่มาตั้งแต่สมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช มีการนำคำมาจากภาษาบาลีสันสกฤตและภาษาเขมร เป็นต้น โดยเฉพาะภาษาบาลีที่มีอยู่ในภาษาไทย สาเหตุมาจากการยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาของชนชาติไทยเป็นสำคัญ จึงเป็นประเด็นปัญหาว่าภาษาบาลีที่ไทยเรานำมาใช้กันยังคงความหมายดั้งเดิมหรือเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคมไทยซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาตามเนื้อหาและเหตุการณ์ทางสังคม

ปัจจุบันภาษาบาลีมีอิทธิพลต่อภาษาไทยอย่างยิ่ง สิ่งที่เห็นได้ชัดคือการรับเอาคำจากภาษาบาลีมาใช้เป็นจำนวนมาก มีหลายคำนำมาใช้แล้วมีความหมายเปลี่ยนไปทำให้เข้าใจและเชื่อถือกันผิดๆ เช่น คำว่า คนแก่-อาวุโส โมโห-โกรธา วาสนา-บุญบารมี ทิฐิ-ถือถือดี สัมภเวสี-ผีหรือวิญญาณเร่ร่อน เป็นต้น ในประเด็นปัญหานี้ ผู้เขียนขอกล่าวถึงคำว่า สัมภเวสี ที่มีความหมายเปลี่ยนไปจากหลักฐานทางพระพุทธศาสนาเดิมจนเกิดความเห็นคลาดเคลื่อนไปว่า วิญญาณเป็นอมตะจากความเชื่อที่ว่า “ร่างกายเท่านั้นที่ตายไป ส่วนวิญญาณหาได้ตายไปไม่” (Pantharangsi, 1999, Wongdhamma, 2008)

สัมภเวสี เป็นประเด็นหนึ่งที่คนในสังคมไทยรู้จักแต่เข้าใจความหมายผิดไป คำว่า สัมภเวสี นี้แปลว่า ผู้ต้องเกิด คนส่วนใหญ่เข้าใจว่าคนตายขณะยังไม่สิ้นอายุขัย เป็นวิญญาณตายโหง อาจถูกชาตกรรมถูกทำร้ายจนตาย ประสบอุบัติเหตุตายหรือเป็นโรคระบาดตาย เป็นต้น ผู้ตายด้วยกรรมเหล่านี้ วิญญาณจะวนเวียนอยู่ในสถานที่ที่ตาย เป็นสัมภเวสีคอยแสวงหาภพเกิด สมมุติว่าคนตายมีอายุขัย 80 ปี แต่ถ้าตายระหว่างอายุ 80 ปี วิญญาณเหล่านี้จะต้องเร่ร่อนไปตามที่ต่างๆ จนกระทั่งครบ 80 ปีจึงไปเกิด ดังนั้น ก่อนจะครบกำหนดอายุตายจึงต้องกลายเป็นวิญญาณเร่ร่อนในภพภูมิต่างๆ รอเวลาครบกำหนดอายุตายในโลกมนุษย์แล้วจึงไปเกิด แนวคิดนี้สัมพันธ์กับคำว่าสัมภเวสีที่รอเวลาให้หมดอายุในโลกนี้ก่อนถึงจะไปเกิด เป็นเรื่องราวความตายที่นำไปสู่เรื่องของสัมภเวสีที่คนไทยส่วนใหญ่เข้าใจกัน (Phrapalad Pramod Cāruvaṇṇo Kaewket, 2012)

ความเชื่อที่ว่าสัมภเวสีหมายถึงวิญญาณเร่ร่อนนี้ได้หยั่งรากฝังลึกในสังคมไทยโดยเชื่อมกับความเชื่อดั้งเดิมที่มีมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ อันแนวความคิดแบบวิทยาศาสตร์ไม่สามารถตอบสนองต่อสังคมไทยส่วนใหญ่ที่จะไม่ให้ลัทธิภูติผีปีศาจได้ ภูติผีปีศาจเป็นความลึกลับของโลกวิญญาณ สัมภเวสีเป็นวิญญาณที่เร่ร่อนคอยทำให้กลัวต่อสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นและคิดเข้าใจได้โดยเหตุผล เช่นเป็น ผี ปีศาจ อสุรกาย เปรต เป็นต้น เพราะความเชื่อแบบดั้งเดิมเช่นนี้ จึงเป็นผลทำให้เข้าใจความหมายของสัมภเวสีคลาดเคลื่อนจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา บางครั้งเข้าใจว่าเป็นผีบ้าง เป็นวิญญาณล่องลอยไปในที่ต่างๆ บ้าง มีความเข้าใจว่าเป็น ภูติ ผี ปีศาจ สาเหตุอาจมาจากคำแปลที่ว่า แสงสว่างการเกิด คือไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งจึงต้องเร่ร่อนเหมือนคนเร่ร่อน หรือจากการนำคำศัพท์ทางพระพุทธศาสนามาใช้ในความหมายของคนไทย หรือเพื่อสื่อความเชื่อแบบดั้งเดิมของสังคม

ความหมายเดิมของสัมภเวสีที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

สัมภเวสี ปรากฏใช้ในคัมภีร์ชั้นปฐมภูมิ คือพระไตรปิฎก อรรถกถา อยู่หลายแห่ง มีความหมายตามที่ท่านอธิบายไว้อย่างชัดเจน ผู้เขียนขอนำเสนอความหมายของคำว่า สัมภเวสี ตามลำดับดังนี้

ความหมายตามรูปศัพท์

คำว่า สมภว (บุลึงค์) มีความหมายว่า 1) เหตุ, ปัจจัย, ความเกิด แปลตามศัพท์ : ปัจจัยเป็นเหตุเกิดแห่งผล : รูปวิเคราะหว่า สมภวติ อเนน ผลนติ สมภโว 2) น้ำสมภพ, น้ำอสุจิ, น้ำกาม แปลตามศัพท์ : น้ำเป็นเหตุเกิด : รูปวิเคราะหว่า สมภวติ เอตสฺมาติ สมภโว (Phramahapodhivongsajahn (Thongdee), 2015) รากศัพท์มาจาก ส + ภู ธาตุ (สตาย=มี, เป็น) + อ ปัจจัยในนามกิตก์, เปลี่ยนนิคหิต (°) เป็น ม, พฤทธิ์ อุ ของ ภู ธาตุ เป็น โอ, เปลี่ยน โอ เป็น อว, ลบสระหน้าปกติสระหลัง : ส>สม + ภู>ภ + อ = สม + ภ>ภว + อ = สม + ภว>ภว + อ = สมภว แปลว่า เหตุ, ปัจจัย, ความเกิด, น้ำสมภพ, น้ำอสุจิ, น้ำกาม

คำว่า สมภเวสี (บุลึงค์) มีความหมายว่า : สัมภเวสี ผู้ต้องเกิด แปลตามศัพท์ : สัตว์ผู้แสวงหาการเกิด มีรูปวิเคราะหว่า : สมภว ชาติ นิพพตติ เอสติ คเวสตีติ สมภเวสี ((Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996) รากศัพท์มาจาก สมภว (การเกิด) + อีส ธาตุ (ปริยสเน=แสวงหา, ปรรณนา) + ณี ปัจจัยในนามกิตก์, ลบสระท้ายธาตุ, ลบสระ อ ท้าย สมภว, ลบ ณ อนุพันธ์, พฤทธิ์ อี เป็น เอ : สมภว>สมภว + อีส>อิส + ณี = สมภว + อิส + ณี = สมภว + อิส>เอส + ณี = สมภว + เอส + อี = สมภเวสี แปลว่า ผู้ต้องเกิด, ผู้แสวงหาการเกิด

ความหมายตามอรรถ

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงการเกิดตายของสรรพสัตว์ ไม่ว่าจะเป็นสัตว์นรก เปรต อสุรกาย สัตว์เดรัจฉาน มนุษย์ เทวดา พรหม เพราะยังมีกิเลสจึงต้องเกิดตาย ท่านเรียกว่า สัมภเวสี มีหลักฐานปรากฏในพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีหลายแห่งด้วยกัน คือ

สัมมาทิฏฐิสูตร จตตารโमे อาวุโส อาหารา ภูตานํ วา สตตานิ จิตฺตยา สมภเวสฺสํ วา อนุคฺคหาเย. กตเม จตตารโ. กวฬิงกาโร อาหาโร โอรุริโก วา สุขุโม วา, ผลโส ทุติโย, มโนสญฺเจตนา ตติยา, วิญญาณํ จตุตถํ ฯเปฯ (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1992) แปลว่า อาหาร 4 ชนิดนี้ ย่อมมีเพื่อความดำรงอยู่ของหมู่สัตว์ผู้เกิดแล้ว (ภูต) หรือเพื่ออนุเคราะห์เหล่าสัตว์ผู้ต้องเกิดต่อไป (สัมภเวสี) อาหาร 4 ชนิด อะไรบ้าง คือ 1) กวฬิงการาหาร 2) ผัสสาหาร 3) มโนสญฺเจตนาหาร และ 4) วิญญาณาหาร ฯลฯ

มหาตณหาสังขยสูตร จตตารโमे ภิกฺขเว อาหารา ภูตานํ วา สตตานิ จิตฺตยา สมภเวสฺสํ วา อนุคฺคหาเย. กตเม จตตารโ. กวฬิงกาโร อาหาโร โอรุริโก วา สุขุโม วา, ผลโส ทุติโย, มโนสญฺเจตนา ตติยา, วิญญาณํ จตุตถํ ฯเปฯ (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1992) แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย อาหาร 4 ชนิดนี้ ย่อมมีเพื่อความดำรงอยู่ของหมู่สัตว์ผู้เกิดแล้ว (ภูต) หรือเพื่ออนุเคราะห์เหล่าสัตว์ผู้ต้องเกิดต่อไป (สัมภเวสี) อาหาร 4 ชนิด คือ 1) กวฬิงการาหาร 2) ผัสสาหาร 3) มโนสญฺเจตนาหาร และ 4) วิญญาณาหาร ฯลฯ

สรุป หลักฐานที่ปรากฏในพระไตรปิฎก มีความเกี่ยวข้องกับสรรพสัตว์ 2 ประเภท คือ ภูต และ สัมภเวสี ที่ดำรงชีวิตอยู่ในภพภูมิ 31 ภูมิได้ด้วยอาหาร ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสอาหาร 4 อย่างกับการเกิดตายของสรรพสัตว์ ดังนี้ คือ 1) กวฬิงการาหาร อาหารคือค่าข้าวที่บริโภคเข้าไปหล่อเลี้ยงร่างกาย เพื่อรักษาวินิตให้ดำรงอยู่ได้ การกำหนดรู้กวฬิงการาหารได้เท่ากับเป็นการกำหนดรู้โรคที่เกิดจากกามคุณ 5 คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์ได้ด้วย 2) ผัสสาหาร อาหารคือสัมผัสทางอายตนะภายในกับภายนอกและวิญญาณที่เป็นปัจจัยให้เกิดเวทนาพร้อมทั้งเจตสิกทั้งหลายที่เกิดตามมา การกำหนดรู้ผัสสาหารได้เท่ากับการกำหนดรู้เวทนา 3 คือ สุข-ทุกข์-ไม่สุขไม่ทุกข์ได้ด้วย 3) มโนสญฺเจตนาหาร อาหารคือความตั้งใจทำ พูด คิด ที่เรียกว่ากรรม เป็นตัวให้ปฏิสนธิเกิดในภพภูมิทั้งหลาย การกำหนดรู้มโนสญฺเจตนาหารได้เท่ากับการกำหนดรู้ตัณหา 3 คือ กามตัณหา-ภวตัณหา-วิภวตัณหาได้ด้วย และ 4) วิญญาณาหาร อาหารคือการรับรู้อารมณ์ 6 เป็นปัจจัยให้เกิดนามรูป การกำหนดรู้วิญญาณาหารได้เท่ากับการกำหนดรู้นามรูปได้ด้วย (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1992)

อาหารมีความสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อสรรพสัตว์เพื่อการดำรงชีวิต แต่ก็มีโทษเหมือนกัน ถ้าบริโภคเกินพอดี ทำให้เกิดความกำหนัด ความทะยานอยากในรสชาติต่างๆ ตามปกติ การบริโภคอาหารของคน ถ้ามีความอยากมากเกินไปจนความจำเป็นก็อาจทำให้เกิดโรคต่างๆ ได้ เพราะอาหารที่บริโภคเข้าไปทำให้ร่างกายมีพลังงาน พลังงานที่มีในร่างกายมากเกินไปจนความพอดีก็ทำให้สุขภาพเสื่อมโทรมได้เช่นกัน อาหารที่เกินความต้องการจะถูกสะสมในร่างกายในรูปของไขมันเป็นตัวทำให้เกิดโรคความดัน โรคหัวใจ โรคเส้นโลหิตตีบ ฯลฯ ดังนั้น หากบริโภคอาหารเกินความพอดี ขาดการสำรวจระวัง อาหารก็ให้โทษกับชีวิตได้

ทัศนะเกี่ยวกับสัมภเวสีของนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา

สัมภเวสี หมายถึงสัตว์ที่ยังหาที่เกิด พวกมนุษย์ปุณฺณทั้งหลายเป็นสัมภเวสีทั้งนั้น คือยังเป็นผู้หาที่เกิดกันอยู่หรือยังต้องการเกิดกันอยู่ ฉะนั้น สัมภเวสีก็คือมนุษย์ปุณฺณและสัตว์ทั้งหลายทั่วไปที่ยังไม่หมดกิเลส นอกจากนั้น สัมภเวสียังใช้ในความหมายอีกอย่างหนึ่งหมายถึงสัตว์ที่ยังเกิดไม่เต็มบริบูรณ์ตามสภาพของมัน (Phra Dhammapitaka P.A.Payutto, 1997) ตามหลักพระพุทธศาสนาไม่มีใครเที่ยวหาที่เกิด ทุกคนหลังตายลงก็ไปเกิดทันทีทันใด ไม่ติดค้าง ไม่ติดขัดอะไรอยู่เลย ทุกคนพอตายแล้วก็ไปเกิดทันที สมมติท่านเป็นผี แล้วบอกว่า นี่ยังไม่ไปเกิด ยังเป็นผียู่นั่นแหละ เขาไปเกิดแล้ว หรือไม่รู้จะเรียกอะไร เราเรียกเป็นผีหมด อาจจะเป็นเทวดา เป็นเปรตหรือโอปปาติกะชนิดใดชนิดหนึ่ง แต่สำนวนไทยเรียกเป็นผีหมด เพราะเขาเกิดแล้วนั่นเอง ที่ตายแล้วเที่ยวแสวงหาที่เกิด ไม่มีหรอก ท่านอธิบายว่า ยกเว้นพระอรหันต์ นอกนั้นเป็นสัมภเวสีทั้งหมด” (Inddsara, 2006)

นัยที่ 1 ภูต แปลว่า ผู้เกิดแล้ว เป็นแล้วโดยสมบูรณ์ ไม่ต้องเข้าถึงสมภพอีกต่อไป หมายถึงพระอรหันต์ซึ่งนิมิต พุดให้เข้าใจง่าย ภูต หมายถึงพระอรหันต์ ส่วนสัมภเวสี หมายถึงผู้ยังแสวงหาที่เกิดในภพต่างๆ อยู่ เพราะยังละสังโยชน์ไม่ได้หมด พวกนี้ได้แก่พระเสขะและปุณฺณทั้งหมด

นัยที่ 2 ถ้ายกเอากำเนิต 4 ขึ้นมาพุด สัตว์เกิดในครรภ์และเกิดในไข่ ขณะที่อยู่ในครรภ์หรือในไข่ เรียกว่า สัมภเวสี ทันทีที่คลอดจากครรภ์หรือออกจากไข่ เป็น ภูต ส่วนสัตว์ที่เกิดในสิ่งสกปรก (เช่น หนอน) และสัตว์ผุดเกิด (เช่น เทวดา สัตว์นรก) ในขณะจิตแรก เป็นสัมภเวสี จากขณะจิตที่ 2 เป็นต้นไป เป็นภูตหรือเวลาเกิด เกิดมาในท่าใด (เช่น ยืน นั่ง) ช่วงระยะนั้นแหละ เป็นสัมภเวสี จากนั้นไป คือ หลังจากเปลี่ยนอิริยาบถ เป็นภูต” (Wannapok, 2013)

จากข้อมูลดังกล่าวมา คำว่า สัมภเวสี ในพระพุทธศาสนามีคติเป็น 2 นัย คือ 1) ระยะเวลา หมายถึงกำหนดระยะเวลาเป็นตัวแยกความต่างระหว่างสัมภเวสีกับภูต ซึ่งจำแนกออก เป็น 2 อย่าง คือ ก) พวกสัตว์เกิดในครรภ์และเกิดในไข่ ขณะที่ยังอยู่ในครรภ์หรือไข่เป็นสัมภเวสี เมื่อคลอดหรือฟักตัวออกมาแล้วเป็นภูต ข) พวกสัตว์ที่เกิดในสิ่งสกปรก เช่น หนอน และที่ผุดเกิด เช่น เทวดา สัตว์นรก ขณะจิตแรกหรืออิริยาบถแรกที่เกิดขึ้นเป็นสัมภเวสี หลังจากขณะจิตแรกหรือหลังจากเปลี่ยนอิริยาบถเป็นภูต และ 2) สภาพจิต หมายถึงสภาพจิตของสรรพสัตว์ที่ต้องเกิดเพราะยังไม่หมดกิเลส เป็นสัมภเวสี สภาพจิตของพระอรหันต์ผู้หมดกิเลสแล้ว เป็นภูต คนที่ไม่เป็นสัมภเวสีมีประเภทเดียวคือพระอรหันต์เท่านั้น เพราะท่านไม่ต้องเกิดอีก พอตายแล้วก็เข้านิพพานหยุดการเวียนว่ายตายเกิด แตกต่างจากสัมภเวสีทั้งผีและคนที่ยังมีกิเลสเป็นเหตุให้ท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏไม่มีที่สิ้นสุดคือมนุษย์เราท่านทั้งหลายที่ยังตายเกิดอยู่คู่กับความกลัวที่เป็นปมลึกฝังในจิตได้สำนึก

บริบททางสังคมและนัยความเข้าใจ “ลัทธิเวส”

ตามแนววิธีคิดแบบศาสนาเทวนิยมที่นำไปสู่ความเชื่อ แบ่งออกเป็น 4 อย่าง คือ

1) **ความกลัว** โดยธรรมชาติ คนทั่วไปมีความหวาดกลัวเป็นปมที่ฝังอยู่ในจิตใต้สำนึกมาแต่กำเนิด จึงต้องพยายามหาเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจที่ก่อกำเนิดเกิดเป็นความเชื่อเรียกกันว่า ศาสนา ดังนั้น ศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญในการสั่งสอนผู้คนให้ดำเนินชีวิตตามหลักของแต่ละศาสนา ตั้งแต่ครั้งดึกดำบรรพ์ ผู้คนในพื้นที่ประเทศไทยมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวเริ่มจากความเชื่อดั้งเดิมคือความเชื่อเรื่องวิญญาณ คนสมัยแรกๆ ล้วนนับถือวิญญาณที่ลี้ลับ พวกเขาเรียกกันว่า ผี ต่อมาเชื่อว่าวิญญาณเป็นอมตะ มีอำนาจเหนือธรรมชาติ คอยปกป้องรักษาภูมของธรรมชาติและสังคมให้สมดุลและยุติธรรม โดยมีความเชื่อว่า ชีวิตของผีมีจริง ร่างกายเท่านั้นที่ตายไป ส่วนวิญญาณหาได้ตายไปไม่ ซึ่งเป็นความเชื่อที่แม้แต่พระใหม่ในพระพุทธศาสนาอย่าง พระสาติ สมัยพุทธกาล ท่านก็มีความเห็นว่า “วิญญาณคือตัวสภาวะที่เป็นผู้พูด เป็นผู้รู้ เสวยวิบากของกรรม ทั้งดีและชั่วในภพภูมิที่เกิด วิญญาณจึงเที่ยงแท้ถาวร” (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1992) อาจเป็นเพราะตรงกับความเห็นของคนส่วนใหญ่ในสังคมปัจจุบัน แต่ความจริงเป็นความเข้าใจที่เป็น มิฉะทิมฐิเป็นความเห็นผิด เพราะผู้ที่มีความเห็นเช่นนั้น กำลังเข้าใจว่าวิญญาณเป็นสภาวะที่เที่ยงแท้คอยรับ ผลกรรมที่ทำไว้ เมื่อร่างกายแตกดับแล้ว ออกจากร่างแล้วไปเกิดใหม่ตามอำนาจของกรรม ตรงกับภาษาอังกฤษที่ใช้คำว่า soul หรือ spirit เป็นความเชื่อของบางศาสนาในเรื่องการมีวิญญาณที่เที่ยงแท้สถิตอยู่ใน ร่างกายหนึ่งๆ สังคมไทยนับถือผีกันมาตั้งแต่เริ่มมีการตั้งถิ่นฐาน โดยเชื่อว่าปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น เช่น ฝนตก พายุพัด ไฟไหม้ น้ำท่วม ฝนแล้ง ที่เป็นผลต่อการดำรงชีวิตเกิดขึ้นได้เพราะอำนาจที่อยู่เหนือการ ควบคุมของคน เรียกกันว่า ผี โดยมีได้หมายถึงวิญญาณของคนตาย แต่หมายถึงเทพเจ้าในปัจจุบัน คนไทย โบราณเชื่อว่า ผี มีอำนาจบันดาลสิ่งต่างๆ ให้เกิดขึ้นได้ ดังนั้น การเซ่นสรวงบูชาเพื่อสร้างความพอใจให้ผีถือเป็นเรื่องสำคัญ ผีมีหลากหลาย เช่น ผีฟ้า ผีป่า ผีปู่ ผีย่า หรือผีบรรพบุรุษ สามารถปรากฏกายในรูปลักษณะ ต่างๆ กัน ไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ หรือสิ่งของที่เชื่อว่าติดต่อกับหรือเชื่อมโยงกับผีได้ (Boonjeu, 1995, Pantharangsai, 1999, Wongdhamma, 2008)

2) **การเปลี่ยนแปลงทางสังคม** นอกจากความกลัวเป็นปัจจัยสำคัญทำให้เกิดศาสนาแล้ว ยังมี ปัจจัยทางสังคมที่ทำให้ศาสนาเกิดเป็นรูปธรรมได้เร็วขึ้น ความเชื่อเรื่องวิญญาณหรือผีถูกกลืนหายไปไหน บางอย่างอาจสูญหายไปโดยมีศาสนาใหม่มาแทนที่จนผู้คนลืมนึกถึงความเชื่อเรื่องวิญญาณหรือผีแบบดั้งเดิม หรือถูกศาสนาใหม่ที่มีแนวความเชื่อบางอย่างใกล้เคียงกับความเชื่อเรื่องวิญญาณหรือผีแบบดั้งเดิมแล้วหลอม รวมกัน ในที่สุดความเชื่อเรื่องวิญญาณหรือผีแบบดั้งเดิมก็ถูกกลืนไป แต่ความเชื่อเรื่องวิญญาณหรือผีบาง อย่างก็ปรับตัวเข้ากับความเชื่อเรื่องเทพเจ้า กลายเป็นเทพเจ้าองค์หนึ่งในหมู่เทพของความเชื่อเรื่องเทพเจ้า ดังมีผีบ้าน ผีเรือน หรือผีเมืองของบางท้องถิ่นยังคงอยู่เหมือนเดิม เป็นความเชื่อผสมผสานแบบเก่ากับใหม่ไป พร้อมๆ กัน (Choajaremrnat, (23 June, 2015)

ดังนั้น ในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชนควรมีความเชื่อในพระพุทธศาสนาที่เป็นความเชื่อที่บริสุทธิ์ ไม่เจือปนกับความเชื่อที่ถือตามกันมา ผู้คนในสังคมจะต้องมีปัญญาเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองบนพื้นฐานของเหตุและผล เราทุกคนจึงควรที่จะพัฒนาความเชื่อในพระพุทธศาสนาให้มีความบริสุทธิ์ ต้องเป็นแก่นแท้ เพราะถ้าสังคมไทยยังมีความเชื่อในการบนบานสาธยายทางไสยศาสตร์ เวทมนตร์ต่างๆ แล้ว แสดงว่าสังคมไทยไม่มีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง มีความหวาดกลัว จึงต้องพึ่งอำนาจจากสิ่งที่ไม่สามารถมองเห็นได้ (Tantivanitchanon, 2016)

3) การรับสารจากสื่อหนังสือ เอกสาร สื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ ในยุคโลกาภิวัตน์ สื่อมีอิทธิพลต่อชีวิตของสังคมโลกเป็นอย่างมาก บางสื่อเช่น โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ สามารถสร้างคนให้กลายเป็นฮีโร่ และขณะเดียวกันก็สามารถทำลายบางคนให้แทบอยู่ในสังคมไม่ได้มีกรณีให้การประณามเป็นตัวอย่าง สื่อเป็นตัวแปรหนึ่งที่จะกำหนดทิศทางของปัญหาต่างๆ ปัจจุบัน สื่อมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของทุกคน เพราะมีผลต่อการตัดสินใจของคนในสังคมที่ต้องบริโภคข่าวสารอยู่ตลอดเวลา เช่น การชมรายการข่าวทางทีวี การอ่านหนังสือพิมพ์ เล่นอินเทอร์เน็ต บางคนอาจใช้บริการรับข่าวสารทาง SMS และแชททาง Line เป็นต้น ดังนั้น สื่อจึงกลายเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อความคิดความรู้สึกและการตัดสินใจของคนในสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้แต่ความเชื่อเรื่องสิ่งลี้ลับในโลกวิญญาณก็ทำให้สังคมไทยเชื่อกันไปตามสื่อต่างๆ

จากเหตุผลดังกล่าว อิทธิพลของสื่อจึงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ในทุกภาคส่วนของสังคมทั้งสังคมเมืองและสังคมชนบท การเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดขึ้นได้ทั้งทางที่ดีขึ้นและเลวลง และสื่อคือสิ่งที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อทุกคน ทั้งเด็ก วัยรุ่น จนกระทั่งผู้ใหญ่ สื่อจึงกลายเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการนำไปสู่ปัญหาและผลกระทบหลายๆ ด้านในชีวิตแบบเดิมๆ ของสังคมไทยให้เปลี่ยนไป และอิทธิพลของสื่อยังทำให้เกิดพฤติกรรมความเชื่อและการเลียนแบบ เช่น รายการเกี่ยวกับสิ่งลี้ลับ ภูตผีปีศาจในโลกวิญญาณ ข่าวอาชญากรรม ภาพยนตร์หรือละคร ส่งผลให้คนที่บริโภคสื่อเชื่ออย่างผิดๆ คิดว่าเป็นเช่นนั้นจนทำให้เกิดการเลียนแบบขึ้น คนบนบานศาลกล่าวต่อผีสาธยายไม้มาก่ออาชญากรรมต่างๆ หลายครั้งที่อ้างว่ามีความเชื่อและเลียนแบบมาจากสื่อ แม้แต่การแต่งกายตามแฟชั่นของวัยรุ่น การก่ออาชญากรรมที่เกิดขึ้นในสังคมไทยขณะนี้ ล้วนเป็นผลมาจากอิทธิพลของสื่อ ความเชื่อเรื่องสัมภเวสี คือวิญญาณหรือผีเร่ร่อน ส่วนหนึ่งก็มาจากอิทธิพลของสื่อที่เกิดขึ้นอยู่ในสังคมปัจจุบัน สื่อเป็นตัวแปรสำคัญที่จะโน้มน้าวคนในสังคมให้เกิดความคิดเห็นที่ถูกหรือผิดได้ โดยเฉพาะความคลาดเคลื่อนที่เกิดจากความเข้าใจความหมายของคำว่า สัมภเวสี ในพระพุทธศาสนาผิดพลาดไปทั้งที่จริงแล้วมีความหมายถึงคนทำสื่อด้วย

4) ทฤษฎีบังคับจิตใจเชื่อของสื่อที่มุ่งเน้นผลกำไรทางพาณิชย์ สังคมไทยสมัยก่อนเป็นสังคมชนบทที่เต็มไปด้วยจารีตประเพณีและชุมชนรักใคร่ปรองดองกัน แต่เมื่อเกิดระบบอุตสาหกรรมทำให้ชุมชนชนบทล่มสลาย ยิ่งในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการผลิตอุตสาหกรรมด้านสื่อต่างๆ ด้วยแล้ว ยิ่งทำให้สินค้ากลายเป็นเหมือนยาเสพติด เช่น นิยายชวนฝัน ภาพยนตร์ทั้งในและต่างประเทศ รายการวิทยุ รายการทีวี การโฆษณาสินค้าเปรียบเสมือนเชื้อโรคทางวัฒนธรรมที่ทำให้คนติดเพราะคำพูดในการโฆษณาเต็มไปด้วยอารมณ์ที่ชวน

ให้เชื่อสรรพคุณของสินค้านั้นๆ การตรวจสอบความรู้ที่สื่อเป็นผู้สร้าง ไม่ว่าจะเป็นความรู้ในภาพยนตร์ บทเพลง นิตยสาร โฆษณา เป็นต้น จึงเป็นความจำเป็น เพราะความรู้เหล่านั้นอาจถูกเคลือบด้วยค่านิยมบางอย่างที่มีผลต่อการรับรู้ของคนในสังคม ผู้บริโภคสื่ออาจเชื่อตามที่สื่อต้องการให้เป็น นอกจากนั้น ชีวิตของผู้คนยังแยกไม่ออกจากทุนนิยมที่แฝงมากับโฆษณาต่างๆ ที่อวดอ้างสรรพคุณตามที่โฆษณา ดังนั้น สื่อจึงเป็นเครื่องมืออย่างดีที่จะมอมเมาผู้บริโภคให้เชื่อตามที่โฆษณา สังคมไทยกำลังถูกสอนให้เชื่อตามกระแสมากกว่าการใช้หลักเหตุผล เช่น ตึกตากลูกเทพ เชื่อว่าจะทำให้ชีวิตการงานดีขึ้นรวมถึงให้มีโชคลาภ และสัมภเวสี เชื่อว่าเป็นวิญญาณหรือผีเร่ร่อนที่ตายก่อนกำหนดอายุจะด้วยอุบัติเหตุหรือเป็นโรคระบาด เป็นต้น ล้วนมาจากสื่อที่นำพาให้มีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนด้วยเหตุที่คนในสังคมไทยส่วนใหญ่เข้าใจว่าวิญญาณประเภทหนึ่งที่ออกจากร่างแล้วยังหาที่เกิดไม่ได้ เรียกกันว่า “สัมภเวสี”

ความคลาดเคลื่อนความหมายของคำนำไปสู่เป้าหมายที่แตกต่าง

คำว่า สัมภเวสี หมายถึงสรรพสัตว์และทุกคนที่ต้องเกิดต่อไปเพราะยังไม่หมดกิเลส ยังไม่เป็นพระอรหันต์ บางครั้งผู้ที่ตายแล้วมาปรากฏให้ผู้อื่นเห็นซึ่งมักเข้าใจผิดว่าวิญญาณเป็นตัวตนของบุคคลนั้น มาหาเพราะยังไม่เกิดใหม่ ความจริงเขาได้เกิดในภพใหม่แล้วแต่เกิดโดยมีรูปแบบทางชีวภาพอย่างนั้น เรียกว่า “โอปปาติกะสัตว์-เกิดโตทันที” เพราะได้เกิดใหม่ครบทั้ง 5 ขันธ์ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ไม่ใช่มีแค่วิญญาณอย่างเดียว เพียงแต่เกิดโดยมีสภาพเป็นอย่างนั้น มีกายละเอียด มีทั้งสภาพทุกข์ทรมานหรือมีสภาพสวยงามสุขสบายแล้วแต่บุญทำกรรมแต่ง

คนและสัตว์ที่ดำเนินชีวิตอยู่ประจำวันนั้น ความเป็นไปของวิญญาณที่รับรู้ทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เกิดดับต่อเนื่องกันไม่ขาดสาย ยามหลับก็จะเป็นวิญญาณภวังคจิต คือ จิตหลับเกิดต่อเนื่องจนกว่าจะฝันหรือตื่นขึ้น เมื่อตื่นแล้ววิญญาณการรับรู้ทางทวารทั้ง 6 ก็เกิดสืบต่อเนื่องไปอีก หรือถ้าตายแล้วปฏิสนธิวิญญาณก็จะเกิดสืบต่อหลังจุติวิญญาณดับไป ความเข้าใจเรื่องวิญญาณเกิดดับต่อเนื่องเป็นหลักสำคัญของการปฏิบัติธรรมเพื่อความดับทุกข์ เนื่องจากหนทางการปฏิบัติธรรมเพื่อความหลุดพ้นนั้นต้องเข้าใจการมีอายุเป็นขณะๆ ของจิตซึ่งเกิดดับต่อเนื่องอยู่ในทวารทั้ง 6 เป็นไปตามเหตุปัจจัยนับเป็นลำดับของวิปัสสนาญาณชั้นอุทัพพญาณ ปัญญาเห็นความเกิดดับของรูปนามต้องกำหนดรู้อย่างต่อเนื่องจึงจะทำให้วิปัสสนาให้เจริญขึ้นเป็นลำดับจนสามารถรู้แจ้งไตรลักษณ์และอริยสัจ 4 บรรลุ มรรค ผล นิพพานได้ในที่สุด (Nava-ongulee, 2011) พระพุทธเจ้าทรงแสดงการเกิดดับของสภาวะธรรมทั้งหลายว่าเป็นไปตามเหตุปัจจัยในรูปของปฏิจจสมุปบาททั้งอนุโลมและปฏิโลม การจะดับทุกข์ได้สนิทนั้นต้องดับที่เหตุดังปรากฏในพระวินัยปิฎกว่า ทุกข์คือผลเป็นสิ่งที่ควรกำหนดรู้ สมุทัยคือเหตุเป็นสิ่งที่ควรละ (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1992)

ในปัจจุสมุปาบท จะเห็นว่า อวิชชาเป็นยอดเหตุของกองทุกข์ทั้งปวง อวิชชาและตัณหานั้นมีเหตุปัจจัยเกื้อกูลกัน ถ้าดับตัณหาได้สนิท อวิชชาย่อมดับไปด้วยกัน ดังนั้น จึงทรงชี้ไปที่ตัวตัณหา เพราะเป็นอาการที่รู้ได้ง่ายและชัดกว่าอวิชชา ตัณหาจะมาในรูปของความเพติดเพลินในอารมณ์ที่เข้ามา ดังนั้น การสำรวมอินทรีย์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เป็นเรื่องสำคัญมาก โดยเริ่มจากการฟังธรรม รักษาศีล สำรวมอินทรีย์ มีสติสัมปชัญญะ เข้าสู่ที่สงบ เจริญสมาธิ และเจริญปัญญาจนมีจิตหลุดพ้นจากความเพติดเพลินในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อารมณ์คิดนึกทางใจได้ การทำได้อย่างนี้มีผลให้อุปาทาน ภพ ชาติ และกองทุกข์ทั้งปวงดับไปในที่สุด นี่คือการเจริญสติปัฏฐาน 4 เป็นการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากการเป็นสังขเวสี ดังนั้น สังขเวสี คือ สัตว์นรก เปรต อสุรกาย สัตว์เดรัจฉาน มนุษย์ เทวดา พรหมที่ยังมีกิเลสซึ่งตายแล้วจะต้องเกิดทันทีใน 31 ภูมิ สามารถเปลี่ยนภพภูมิตามเหตุปัจจัยที่สร้างทางพระพุทธศาสนาพัฒนาให้หลุดพ้นจากการเป็นสังขเวสีบรรลู่ถึงความเป็นพระอรหันต์อันเป็นผลสูงสุดในพระพุทธศาสนาเป็นเป้าหมายที่ทุกคนควรเข้าถึงให้ได้ เพราะเป็นเป้าหมายที่เต็มไปด้วยเสรีภาพจากเครื่องเศร้าหมองใจทุกประการ (Phramaha Phatchawat Khematassi, Phramaha Umnat Palapanyo & Siraphop Suandong, 2016) ซึ่งบรรลู่ได้ด้วยการเจริญสติปัฏฐาน 4

สรุป

จุดมุ่งหมายของพระพุทธเจ้าที่ทรงใช้คำว่า “สังขเวสี” คือ 1) เพื่อบอกสถานภาพที่แท้จริงของจิตในช่วงที่ยังวนเวียนในสังสารวัฏ 2) เพื่อให้มองเห็นโทษในเชิงหาจุดมุ่งหมายที่แท้จริง แล้วนำไปสู่การเจริญวิปัสสนาเพื่อหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ ความหมายของคำที่ความคลาดเคลื่อนเปลี่ยนไปจากรากศัพท์ ความหมายและเป้าหมายเดิมที่ใช้ในพระบาลีเนื่องจากบริบทและนัยทางสังคมที่ถูกทำให้เชื่อว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง มาจาก 2 อย่าง คือ 1) สังขเวสี หมายถึงสภาพวิญญูณหลังตายแล้วยังไม่ไปเกิดในภพอื่นเป็นวิญญูณเร่ร่อนและไร้ความเจริญ เหมือนคนเร่ร่อนที่เห็นอย่างดาษดื่นในสังคม ซึ่งเป็นการตีความจากสังคมที่มีการแบ่งชนชั้น เกิดความรังเกียจ เพราะอิทธิพลของความเชื่อตัวตนแบบแนวคิดศาสนาเทวนิยมที่เชื่อในเรื่องอตฺตถาวร และ 2) การใช้เทคนิคการสร้างความดึงดูดใจของสื่อที่สังคมรับรู้ตลอดเวลา โดยการบังคับอารมณ์ของผู้บริโภคสื่อให้ติดกับความลึกลับ ซึ่งใช้มากในสื่อโทรทัศน์ มีเดีย หนังสือ นิยาย เป็นต้น ผู้ใช้สื่อพยายามใช้ศัพท์ “สังขเวสี” ให้มีความน่าสนใจโดยสร้างความหมายไปในทางลึกลับซึ่งทำให้ผู้บริโภคสื่อติดตามและดึงดูด โดยมีเป้าหมายทางผลกำไรเชิงพาณิชย์

References

- Barahona, H. (2016). Right Human Relations and World Peace. *Journal of MCU Peace Studies*, 4(1), 288-294.
- Boonjeu, K. (1995). *A set of Religion Studies, Introduction to Religion Science*. (3rd ed.). Bangkok: Thaiwattanapanich.
- Choajareernrat, S. (23rd June, 2015), *From Phee religion to Deistic Religion*. Searched on 9 November 2016. http://sinchaichao.blogspot.com/2015/06/blog-post_13.html.
- Inddsara, V. (2006). *Three Common Characteristics and Dependent Origination*. 6th Edition. Bangkok: Medsai Publication.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1992). *Tripitaka : Thai version*. BKK: MCU Press.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Pali Commentaries of Tipitaka: Thai version*. BKK: MCU Press.
- Malakul Na Ayudhaya, P. (10-12 July, 1990). *Dialouge on Teaching of Innovative Thinking on Education for Learning-Teaching Development*. Academic Conference Papers on the anneasry on Establishment of Education Faculties.
- Nava-ongulee. (2011). *Vinnana never Cross Existences*. Bangkok: Sahaprajapanich Privacy.
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2000). *Scope of Vision and Direction of 9th National Economic and Social Development Plan*. Bangkok: Office of the National Economic and Social Development Board.
- Pantharangsi, S. (1999). *Comparative Religion*. 8th edition. Bangkok: Sukkhapabjai Publishing.
- Phra Dhammapitaka (P.A. Payutto). (1997). *Dictionary of Buddhism*. 9th edition. Bangkok: MCU Press.
- Phramaha Phatchawat Khematassi Phramaha Umnat Palapanyo and Siraphop Suandong. (2016). Mangalatthadipani : The Science of Well-being Life. *Journal of MCU Peace Studies*. 4(2), 380.
- Phramahapodhivongsajahn (Thongdee). (2015). *Dictionary for Buddhism Studies, Analysis of Terms*. 3rd Edition. Bangkok: Liangchieng Publication.

- Phrapalad Pramod Cāruvaṇṇo (Kaewket). (2012). *Analysis of Concept of Sambhavesi in Theravada Buddhism*. Master of Arts Thesis, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Puchthonglang, P. and Puchthonglang, Y. (2016). *Learning Provision Model for Develop Right Consumption Behavior Based on the Philosophy of Sufficiency Economy for Adolescents*. *Journal of MCU Peace Studies*, 4(2), 17-37.
- Tantivanitchanon, J. (2016). The Role of Buddhism on the National Development: Puey Ungphakorn's viewpoint. *Journal of MCU Peace Studies*. 4(2), 352-353.
- Wongdhamma, T. (2008). *World Religions*. Bangkok: O.S.Printing house Pub.
- Wongwanich, S. et al. (1997). *A Research Aimed at Building the Effective and Desired Characters for Thais: Paper Submitted to 12th Academic Conference on Educational Research*. Bangkok: Office of the Educational Council.